

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ І ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Стаття присвячена дослідженню категорії «людський капітал» як чинника економічного зростання в умовах руху сучасної цивілізації до постіндустріального суспільства та механізму мультиплікативного впливу інвестицій в людський капітал на економічне зростання.

The article is devoted to researching the category of "human capital" as a basis for economical growth under conditions of contemporary civilization movement to postindustrial society. Also the multiplicative impact of investments to human capital on economical growth is considered.

Ключові слова

Людський капітал, формування, економічне зростання, чинники екстенсивного впливу, чинники інтенсивного впливу, моделі економічного зростання, інвестування в людський капітал, рівні інвестування.

Формування ринкового середовища в Україні і загострення міжнародної конкуренції на тлі всеохоплюючої глобалізації об'єктивно вимагають кардинально змінити погляди на джерела і чинники економічного зростання національної економіки. Утвердження в розвинених країнах „нової економіки”, що базується на знаннях та інноваціях, використанні інформаційних технологій, підштовхує до усвідомлення того, що пошук невикористаних резервів, оптимальних шляхів для ефективного довгострокового розвитку України слід вести у площині визнання теорії людського капіталу та реального запровадження її провідних положень у практику ринкових перетворень, зокрема, ідей щодо інвестування у розвиток людського капіталу.

Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 рр. „Європейський вибір” визначені в щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради. Вони стосуються конкретних аспектів завдань, які необхідно вирішувати нашій країні на сучасному етапі. Серед них питання науково-технічного прогресу і перспектив його розвитку посідають одне з головних місць [10].

В умовах стрімкого скорочення часових характеристик між основними етапами науково-технічного прогресу людина стає невід'ємною і головною складовою всіх без винятку технологічних систем, а людський інтелект посідає місце безпосередньої і вирішальної продуктивної сили нової постіндустріальної ери.

Рівень розвитку країн багато в чому визначають темпи і пропорції накопичення його нематеріальних елементів внаслідок зміни типу відтворення, форм накопичення і уявлень про критерії ефективності розвитку економіки, що зумовило перехід до перегляду системи ознак, що відображають характер спостережуваних економічних тенденцій, і визначило поняття нової якості економічного зростання [1].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз чинників економічного зростання; моделей економічного зростання з урахуванням людського капіталу; впливу рівнів інвестування в людський капітал на економічне зростання; механізму впливу екстенсивного та інтенсивного збільшення людського капіталу на економічне зростання.

Результати. Одним з чинників, що визнається як основа економічного зростання в сучасному світі економіки, є нові технології, які визначають диференціацію в темпах зростання економік різних країн. Іншим значущим чинником економічного зростання сучасної економіки виступає знання, носієм якого є індивід.

Людський капітал є найважливішим чинником економічного розвитку, який визначає ефективність використання виробничого, фінансового та природного капіталу і безпосередньо впливає не тільки на темпи, але і на якість економічного зростання, що обумовлено рядом причин [6-7]:

1. Рухом сучасної цивілізації до постіндустріального суспільства, інформаційної, наукоємної, високотехнологічної та інноваційної економіки. Цей процес супроводжується кардинальною зміною змісту і характеру трудової діяльності. У все більшій мірі роль рушійної сили набуває творчий характер праці, знання як безпосередня продуктивна сила, інформація як виробничий ресурс.

2. Зростання ролі людського капіталу приречено глибокими якісними змінами у відтворювальному процесі, в структурі якого все більшу значущість набуває сфера послуг, яка безпосереднім чином пов'язана з розвитком людини, формуванням його як всебічної особи.

3. Перегрупування рушійних сил економіки у бік людського чинника обумовлено не тільки кардинальними змінами в структурі продуктивних сил, але і глибокою якісною трансформацією виробничих відносин, перш за все, відносин власності. В умовах, коли головним конкурентоспроможним ресурсом національної економіки стає висока кваліфікація і сукупні знання її працівників, виникає реальна можливість розповсюдження власності працівника на матеріальні умови виробництва, заміни відокремлення капіталу від працівника їх злиттям [2].

Величина і якість людського капіталу стають головним чинником стійкого розвитку у світі, тобто такого розвитку, при якому зберігається сукупний капітал суспільства, що включає відтворений капітал (устаткування, будівлі і т.п.), природний (природні ресурси і якість навколишнього середовища з урахуванням їх економічної оцінки) і людський капітал. Для того, щоб розвиток суспільства бути стійким, він повинен прямувати так, щоб сума цих трьох видів капіталу, принаймні, не зменшувалася.

Процеси моделювання довгострокового економічного зростання найбільший розвиток отримали в кінці 1980-х рр. Основною відмінністю цих моделей є використання теорії технологічного прогресу, що розглядається як основа довгострокового економічного зростання внаслідок виробництва нових вдосконалених продуктів і методів виробництва. Більшість досліджень спирається на неокласичні моделі зростання, модифікуючи їх включенням заходів з боку держави і накопиченого людського капіталу.

Однією з відомих моделей економічного зростання з інтегрованим чинником людського капіталу є модель Р. Лукаса (як вже відмічалось вище), в якій рівень випуску представлений як функція запасу людського капіталу, і передбачається, що стійке довгострокове зростання можливе тільки за умови необмеженого зростання людського капіталу [8].

Індивіди можуть вибирати один з двох шляхів використання робочого часу: брати участь в поточному виробництві або накопичувати людський капітал. По суті, саме розподіл часу між даними альтернативними шляхами визначає темп зростання системи. Зменшення часу, затрачуваного на виробництво товарів, веде до скорочення поточного випуску продукту, але в той же час при цьому прискорюються капіталовкладення в людину і у підсумку, таким чином, збільшується випуск.

Альтернативний клас моделей економічного зростання з урахуванням чинника людського капіталу акцентує основну увагу на стимулах фірм генерувати нововведення. Моделі економічного зростання, що спираються на аналіз досліджень, розробок і розвитку, припускають, що результуючий рівень стійкого зростання частково залежить від рівня людського капіталу, який є ключовим чинником виробництва нововведень.

При цьому, хоча державне втручання в короткостроковому періоді надає неістотний ефект на розподіл часу індивідів в освіту, в довгостроковому аспекті вплив державної освітньої та економічної політики на темп економічного зростання є значним. Таким чином, основним інструментом підвищення рівня добробуту і досягнення стійкого економічного зростання є не субсидування НДДКР, а інвестиції в людський капітал, в цільові профілі і види освіти [4].

Формалізоване економіко-математичне моделювання впливу людського капіталу на економічне зростання в той же час є не комплексним, оскільки враховує виключно прямі ефекти. Відповідно до рівнів інвестування в людський капітал розрізняють рівні дії даних інвестицій на економічне зростання: індивідуальний, корпоративний і макроекономічний (рис. 1).

